

УДК 377.112.4:37.026.7

А.Г. Кононенко, м. Київ, Україна / A. Kononenko, Kyiv, Ukraine
e-mail: mastak1380@mail.ru

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ ПТНЗ

Анотація. У статті розглянуто проблему ефективної організації самостійної роботи учнів в умовах запровадження компетентно-орієнтованого навчання, визначено роль практично-орієнтованих завдань у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Зазначено, що практично-орієнтовані завдання є ґрунтовним інструментом реалізації освітніх завдань. Розглянуто методологічні основи організації самостійної роботи учнів у навчальному процесі ПТНЗ, вказано, що практично-орієнтовані завдання є різновидом навчально-пізнавальної діяльності. Проведено аналіз дидактико-методичної роботи викладачів у процесі самостійної роботи учнів, визначено основні завдання самостійної роботи учнів, описано зміст інваріантної та варіативної частини цих завдань.

Особливу увагу приділено використанню навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх слюсарів з ремонту автомобілів у ПТНЗ, а саме: створенню електронного контенту, складовими якого є взаємопов'язані модулі, в яких реалізовано різні види контролю за навчальною діяльністю учнів ПТНЗ. Представлено ієрархічну структуру навчально-методичного забезпечення. Запропоновано орієнтовну модель засобів навчально-методичного забезпечення навчально-пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ. Доведено доцільність переходу до електронної навчальної літератури. Як приклад описано використання електронного навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін з професії «Слюсар з ремонту автомобілів», розробленого на базі Інституту професійно-технічної освіти НАПН України у співпраці з ДНЗ «Севєродонецьке вище професійне училище».

Ключові слова: самостійна робота учнів, практично-орієнтовані завдання, дидактико-методична діяльність викладача, діяльно-орієнтований підхід, навчально-методичне забезпечення, електронний контент, контроль за навчальною діяльністю, дидактико-методична робота.

The use of practically-oriented tasks in the process of unassisted students work in vocational schools

Annotation. The article deals with the problem of efficient, unassisted students work in terms of introduction of competence-oriented education and the role of practically-oriented tasks in skilled workers training. It is noted that practically-oriented tasks can serve as a tool for implementation of the educational aim. The question of methodological principles of unassisted students work in the educational process of vocational schools is also examined. It is admitted that practically-oriented tasks is a kind of teaching and learning activities. As a result of analysis of didactic-methodical work of teachers in the process of unassisted students work, the main tasks of unassisted students work are determined and the content of invariant and variable components of these tasks is described.

Particular attention in the article is given to the use of methodological materials for the profession of car mechanics in vocational schools, namely the creation of electronic content, which consists of interconnected components that control the educational activity of students. An oriented model of methodological means of education in vocational schools is also proposed. It is proved that the transition to electronic textbooks is expedient. As an example, the use of electronic methodological materials on professional subjects is described in car mechanics training. The materials were developed at the Institute of Vocational Education NAPS of Ukraine in cooperation with SEE «Severodonetsk High Vocational School».

Key words: unassisted students work, practically-oriented tasks, didactic-methodical teachers work, action-oriented approach, methodological materials, electronic content, educational control, didactic-methodical work.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток економіки України, звернення до європейських цінностей вимагає нового підходу до підготовки сучасних робітничих кадрів. Новітнє суспільство інтегрується до європейської та світової моделі життя з безпосередньою орієнтацією на новий освітній простір, тому особливу увагу в сучасній освіті ПТНЗ приділяється саме навчально-методичному забезпеченню. Підготовка майбутніх слюсарів з ремонту автомобілів у ПТНЗ й активізація їх самостійної роботи – це не тільки оволодіння кожною окремою загально-технічною та фаховою дисципліною при реалізації навчально-виховного процесу, а й створення наукового базису отриманих знань, що є важливою передумовою вирішення складних виробничих завдань сучасності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. З

оглядом на європейські та загальноосвітні тенденції розроблено стратегію розвитку вітчизняної професійно-технічної освіти, яку окреслено у таких державних документах: Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.) та нова редакція Закону України «Про професійно-технічну освіту» (2003 р.), Положення про ступеневу професійно-технічну освіту (1999 р.), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державного стандарту професійно-технічної освіти» (2002 р.), Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти» (2003 р.), Концепція Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 рр. (2010 р.), Проект Закону «Про систему професійних кваліфікацій» (2011 р.), «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» (2012 р.), Національна стратегія

розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (2012 р.), Концепція розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2010-2021 рр.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Нормативно-правова база Міністерства освіти і науки України визнає самостійну роботу (самоосвіту) основним видом навчально-пізнавальної діяльності й ґрунтовним інструментом виконання освітніх завдань української держави. Методологічне питання організації самостійної освіти учнів завжди було й лишається важливим для фахової професійної освіти та вимагає модернізації системи ПТНЗ. Сучасна педагогічна наука розглядає розвиток і саморозвиток особистості в якості єдиного процесу. Навчання й самонавчання як засіб і компонент саморозвитку особистості пов'язані між собою. Наголосимо, що, проявляючи зусилля під час активного навчання, учень отримує знання за участю викладачів. Визначимо самонавчання як «власну глибоко усвідомлену творчу діяльність з оволодіння способами пізнавальної діяльності, набуття на цій основі необхідних знань, навичок і умінь та формування якостей, що забезпечують саморозвиток особистості» [1, с. 42-47]. Виходячи з вищесказаного, можемо зазначити, що самостійна робота у професійній школі виступає дієвим засобом організації та управління навчальною діяльністю учнів ПТНЗ та впливає на саморегуляцію, дисциплінованість, дає змогу самому конструювати власну навчальну діяльність.

Мета статті: розкрити місце практично-орієнтованих завдань в організації самостійної роботи учнів ПТНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні спираємося на таке твердження науковців, що самостійна робота учнів передбачає: систематизацію та закріплення теоретичних знань і практичних умінь, відпрацювання навичок; поглиблення та розширення теоретичних знань; формування умінь використовувати нормативну, правову, довідкову документацію і спеціальну літературу; розвиток пізнавальних властивостей та активності, творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості; формування самостійності мислення, здібностей до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації; розвиток дослідницьких умінь [2].

У процесі дослідження вважатимемо за основні завдання самостійної роботи учнів ПТНЗ саме таку діяльність:

- послідовне вироблення навичок самостійної професійно-орієнтованої практичної та науково-теоретичної роботи;
- сприяння формуванню інтересу до пізнавальної діяльності й обраного фаху;
- підсвідомо трансформація отриманої інформації у наукові знання.

Нами визначено, що завдання для самостійної роботи учнів ПТНЗ складаються з інваріантної та варіативної частини. Інваріантна (незмінна) частина вміщує такі навчальні фахово-орієнтовані завдання, які учень повинен виконати у процесі здобуття відповідної кваліфікації (визначається програмою дисципліни, що вивчається). Зміст варіативної частини, який розробляється викладачем, як правило, містить рекомендації та тести. Призначення варіативної частини – дати поштовх у подальшій самореалізації та професійному становленні майбутніх фахівців сучасного ПТНЗ. Самостійна робота учнів повинна забезпечуватись відповідною системою навчально-методичних засобів в навчально-виховному процесі ПТНЗ. Швидке трансформування електронних мереж, поява нового осучасненого навчального електронного контенту, професійні мультимедійні засоби здатні змінити цілі та методики професійної освіти сьогодення, зробити інформаційні технології найефективнішими засобами навчання, невичерпним джерелом будь-якої інформації. За умовою вільного доступу до інформації (наприклад, попередньо підготовленого електронно-пізнавального контенту, бази даних, лабораторних, тестових навантажень тощо) учні опановують практично-орієнтовані завдання в процесі самостійної роботи з використанням технічних засобів навчання.

Так, відомий педагог А. Мінаков зазначив, що «самостійна робота – це перш за все, самостійна думка. Треба вчити самостійно мислити на лекціях і під час розв'язування задач. Творчо працювати може тільки той, хто мислить, треба піклуватись про активність студентів на лекціях, під час виконання вправ, розвивати самостійне мислення, яке автоматично викличе бажання самостійно працювати. Важливо, щоб студенти навчились самостійно працювати без будь-яких вказівок з боку викладача» [3, с. 20]. Враховуючи, що систематизувати, забезпечити мотиваційний перехід, визначити детермінанту самостійної роботи належить викладачеві, тому сучасний учитель повинен володіти глибокими педагогічними, навчально-технічними знаннями, які будуть постійно оновлюватися при самоосвіті тощо. Тільки тоді він забезпечить продуктивне засвоєння фахової необхідної дисципліни. Пояснювальна діяльність викладача – це своєрідне мистецтво конкретизувати матеріал, виявити типові помилки, підказати раціональні прийоми діяльності.

Якісне використання педагогічних технологій у сукупності з технічними засобами навчання повинно сформувати в учнів пізнавальний інтерес до самостійної роботи, виділити внутрішнє мотивування до навчальної діяльності, що конче необхідно для підготовки високоякісного компетентного робітника, творчої особистості сучасної України. Погоджуємося, що роль викладача повинна бути такою: достатньо гнучкою, оскільки він стає координатором, постійно керуючи й підтримуючи студентів, але не завжди

домінуючи над ними; носієм інформації на тому етапі заняття, коли студентам потрібні вихідні дані; консультантом, коли необхідні пояснення до завдань або виправлення помилок; організатором, коли необхідно переходити від одного етапу заняття до іншого; спостерігачем, тоді, коли студенти самостійно виконують певні завдання в парах і групах [4].

Самостійне вивчення значної частини теоретичного матеріалу і вміння застосувати його при розв'язанні практичних завдань є неможливим без активізації самостійної роботи учня, учнів ПТНЗ тощо. Ефективність цієї роботи буде досягнута при груповій взаємодії, коли структуроване завдання виконують 3-4 учні. Вважаємо, що групова форма роботи також є мотиваційною складовою, інтелектуальною взаємодією, яка формує методику прийняття відповідальних рішень, взаємоконтроль, науково-пошукові здібності учнів ПТНЗ. Зауважимо, що підготовка слюсарів з ремонту автомобілів ґрунтується на основних положеннях діяльнісно-орієнтованого підходу, що поглиблюється також в процесі саме самостійної роботи учнів ПТНЗ:

1) навчальна діяльність учня спрямовується на результат досягнення кінцевої мети: професійної компетентності, затребуваності на ринку праці.

2) особистість, яка формується, маючи здатність до розумового випередження, створює евентуальний образ майбутнього результату, корегує власну діяльність, обирає засоби та методи, оцінює якість сучасної підготовки.

Враховуючи дані положення, ми можемо подати таку ієрархічну структуру навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни в процесі навчально-виховної роботи ПТНЗ.

Основною складовою методичного забезпечення є комплекс засобів, спрямованих на мотивацію, створення загального уявлення, об'ємного мислення, освоєння базових принципів навчального матеріалу. Перш, ніж дати напрям для самостійного вивчення базової дисципліни, викладач повинен пояснити дидактичну складову всього навчального матеріалу, план усіх навчальних занять, роль самостійної роботи, озвучити проміжні терміни контролю, форму заліків. Все це можливо зробити за допомогою навчальних презентацій, лекцій із фаховою спрямованістю, письмового опису проблемних ситуацій, підручників, тестів.

Другим елементом вважатимемо надання учням ПТНЗ на початку навчального року опорних конспектів з рекомендованим списком фахової літератури, індивідуальним графіком роботи, за яким учень повинен коригувати свою освітню діяльність з навчальної дисципліни, використовуючи методичні вказівки професійного спрямування. Навчальний матеріал у даному випадку повинен розроблятися у відповідності до сучасного стану техніки, вимог роботодавця.

І останньою складовою навчально-методичного забезпечення є комплекти посібників, лабораторно-практичних робіт, які будуть розкривати навчальний зміст, логіку пошукового дослідження, характер самостійного становлення майбутнього фахівця.

Застосування даних засобів науково-методичного забезпечення у сукупності з технічними засобами навчання повинні бути б дати гарантований результат підготовки кваліфікованих робітників. Проте кризова ситуація у професійній школі, невідповідність підготовки до вимог сучасного ринку, скрутний економічний стан у державі не дозволяють у повній мірі забезпечити учня ПТНЗ необхідною літературою фахового спрямування. Для подолання цієї проблеми викладачам доводиться враховувати реалії сьогодення, самостійно створювати навчальну літературу для навчально-пізнавальної діяльності самостійної роботи учнів ПТНЗ.

Пропонуємо орієнтовну модель засобів навчально-методичного забезпечення навчально-пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ:

– лекції, опорні конспекти містять новітній матеріал, завдання для самостійного виконання;

– структура кожної теми чітка: «розібрався з простішим, переходь до більш складного»;

– лабораторно-практичні завдання мають практичне спрямування, науково-пошуковий характер та враховують регіональний компонент.

Ураховуючи економічний стан та невисоку платоспроможність ПТНЗ, є доцільним перехід до електронної навчальної літератури. Сьогодні практично усі заклади професійної освіти мають розгалужену мережу – Internet. Більшість учнів звертаються до неї як до єдиного джерела навчальної інформації. А отже, наголосимо, що доступ до цієї мережі необхідно розширювати й наповнювати її навчальним контентом. Так, наприклад, електронне навчально-методичне забезпечення фахових дисциплін із професії «Слюсар з ремонту автомобілів» розроблено на базі Інституту професійно-технічної освіти НАПН України у співпраці з ДНЗ «Северодонецьке вище професійне училище». Електронні навчальні підручники й посібники розробляються за допомогою електронних засобів навчання в нашій лабораторії «Електронних ресурсів навчання» і знаходяться у вільному доступі для викладачів та студентів за електронною адресою <http://profua.info/>. Електронний підручник «Устрій автомобілю» та «Майстер діагностики автомобілів» на даний час проходять експериментальну апробацію й технічне редагування.

Зазначений електронний контент <http://profua.info/> містить необхідну навчально-методичну інформацію, дає можливість учням ПТНЗ визначити ступневість власного професійного зростання та подальшої самоосвіти. Контент складається із взаємопов'язаних модулів тематичного спрямування. Інваріантною складовою для даного

типу навчальної літератури є державний стандарт з професій «Слюсар з ремонту автомобіля» та «Майстер з діагностики транспортних засобів».

На початковому етапі формування професійних знань учнів їм пропонується використання електронних плакатів, які дають можливість самостійно повернути будь-який вузол або агрегат автомобіля, визначитись із місцем його розташування, приблизити його або віддалити, визначити взаємодію з іншими вузлами. При наведенні курсору на об'єкт дається роз'яснення його спрямованості, виводиться алгоритм роботи, виконується перехід до запропонованої викладачем сторінки.

Другий навчальний модуль містить у собі досить повну інформацію про будову автомобіля та принцип дії усіх його вузлів. Матеріал структуровано таким чином, щоб користувач міг побачити мінімальний об'єм тексту, щільно заповнений динамічною 3D-анімацією. При самостійному вивченні, узагальненні матеріалу, написанні письмової роботи дані фактори сприяють розвитку об'ємного мислення та професійній орієнтації. Кожна тема закінчується списком рекомендованої літератури для самостійного опрацювання, тестами для самоконтролю зі статистичним урахуванням вірних відповідей.

У третьому навчальному модулі представлено теоретичний та практичний матеріал з технічного обслуговування автомобіля. Опис марок транспортних засобів, інструментів для ремонту, регламентних таблиць з різних видів обслуговування дають змогу виховувати вибіркове мислення, формувати навички пошукової діяльності.

Заключний навчальний модуль містить інформацію з усунення несправностей, осцилограми з роботи несправних двигунів, таблиці помилок, незакінчені алгоритми усунення несправностей, за якими учень повинен знайти власний варіант вирішення питання.

У додатках до навчального курсу наведено презентації з різних тем предмету, методичний супровід усього курсу, завдання для лабораторно-практичних робіт, список необхідної звітної документації, навчальні фільми, довідкову літературу для самостійного опрацювання учнями ПТНЗ. Необхідно зазначити, що становлення професійної компетентності учня, формування його затребуваності як фахівця буде залежати від правильного і чіткого контролю, його розвиваючого та стимулюючого характеру. Для проведення контролю є важливим диференційований підхід, послідовність, індивідуальна орієнтація, систематизованість, інформативність за параметрами навчально-пізнавальної діяльності самостійної роботи учнів ПТНЗ.

Зазначений у контенті поетапний контроль дозволяє викладачеві визначити ступінь засвоєння початкового матеріалу, напрям розвитку, обсяг знань, виконати корективи самостійної діяльності учнів. Використання контролю повинно спонукати

майбутнього фахівця до самокритичного мислення під час засвоєння матеріалу, виховувати плановність, відчуття свідомості, відповідальність за доручену справу, ініціативність при прийнятті складних рішень у процесі самостійної роботи учнів ПТНЗ. Головною метою контролю не є контрольний зріз знань, а всіляка методична допомога учням під час самостійної роботи. Електронно-пошуковий контент передбачає наступні види контролю навчальної діяльності: вхідний, оперативне реагування, проміжний, самостійний, заключний.

Вхідний контроль містить у собі індивідуальний план та графік інформаційного навантаження з дисципліни, що вивчається. При його застосуванні визначається рівень початкових знань учнів, їх розумові здібності, наукове навантаження, перспективний напрям методів засвоєння навчально-пізнавальної діяльності роботи учнів ПТНЗ.

Оперативне реагування викладач здійснює при наданні нової інформації, тестових, практично-орієнтованих завдань. Цей засіб контролю допомагає визначитись із активністю учнів, напрямом розуміння матеріалу, сутністю відібраного для самовивчення матеріалу. Оперативне реагування проводиться у формі наукових бесід, індивідуальних консультацій, консультацій електронного зв'язку.

Проміжний контроль виконується під час проведення тематичного оцінювання на аудиторних заняттях у вигляді співбесід, письмових робіт, конспектів індивідуального тестування.

Самостійний контроль передбачає перевірку отриманих знань. Проводиться за допомогою різномірних тестових завдань, що містять у собі конкретизовані визначення, професійні співвідношення, структуровані відповіді. Алгоритм засвоєння навчального матеріалу, створений тестовою програмою у вигляді звіту, показує відсоткове співвідношення засвоєння теми. Керуючись отриманими результатами, учень може змінювати рівень власної підготовки при навчально-пізнавальній діяльності самостійної роботи в ПТНЗ.

Заключний контроль – це іспит на фахову компетентність, що вміщує комплексні завдання професійного спрямування, до яких належать вивчені самостійно питання.

Висновки. В умовах запровадження компетентно-орієнтованого навчання проблема ефективної організації самостійної роботи студентів є цілком актуальною, тому особлива увага в сучасній освіті ПТНЗ приділяється саме навчально-методичному забезпеченню. Електронно-інформативний контент у сукупності з традиційними джерелами інформації, рівневі диференціації при вивченні професійно спрямованого навчального матеріалу дають можливість переходу від предметного мислення до абстрактного з науково-пошуковими рисами, що, у свою чергу, призводить до розуміння матеріалу на підсвідомому рівні та

підвищення мотивації навчальної діяльності при підготовці майбутніх слюсарів з ремонту автомобілів у ПТНЗ й активізації їх самостійної роботи, що є

важливою передумовою відродження складних виробничих завдань сучасної України.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. Кременя В.Г. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Кудрявцева В. Ф. Методи інтерактивної роботи [Текст] / Інтерактивне навчання: досвід впровадження. – Херсон : «Олді-Плюс», 2000. – С. 35-38.
3. Минаков А. П. О творческом методе преподавания / А. П. Минаков. // Вестник высшей школы. – 1945. – № 5. – С. 19-22.
4. Трохимова Н. К. Самообразование и творческое развитие личности будущего специалиста / Н. К. Трохимова, Е. И. Яремина // Педагогика. – 2009. – №2. – С. 42-47.

УДК 377.112.4:004

С.В. Масліч, м. Київ, Україна / S. Maslich, Kyiv, Ukraine
e-mail: smaslich@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті розглянуто значення інформаційно-аналітичних умінь у професійній діяльності майбутніх агентів з організації туризму. Здійснено проблемний аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутніх агентів з організації туризму та виявлено необхідність здійснення ними інформаційно-аналітичної діяльності в процесі виконання професійних обов'язків. Зазначено, що фахівці туристичної галузі повинні мати чітко сформовані риси інформаційно-аналітичної компетентності, яка є складовою їх професійної компетентності.

Автором здійснено аналіз освітньо-професійної програми підготовки кваліфікованих робітників туристичної галузі, на основі якого зроблено висновок, що проблемі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму приділяється не достатньо уваги. Висвітлено актуальність використання інноваційних форм навчання у ПТНЗ для забезпечення підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі відповідно до вимог сучасного ринку праці. Розглянуто організацію навчальної діяльності учнів при викладанні предметів «Інформатика», «Інформаційні технології» та «Інформаційні технології в туризмі». Окреслено напрями подальшого наукового пошуку у розв'язанні проблеми підвищення якості підготовки майбутніх агентів з організації туризму, запропоновано методичні рекомендації з проведення уроків теоретичного та виробничого навчання з професії «Агент з організації туризму».

Ключові слова: туристична галузь, агенти з організації туризму, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційно-аналітичні уміння, професійна компетентність, інформація, інформаційно-аналітична компетентність, інформаційні технології, освітньо-кваліфікаційна характеристика.

Problem analysis of informational and analytical skills formation of future travel agents

Annotation. The article examines the importance of informational and analytical skills for the profession of travel agent. As a result of educationally-qualifying characteristics analysis, the need for informational and analytical activity in their profession is identified. It is noted that travel industry specialists should have distinctive features of informational and analytical competence, which is also an integral part of their professionalism.

The author analyzed the educational and professional training programs for skilled workers of the travel industry and concluded that the problem of formation informational and analytical competence of travel agents is not paid enough attention to. The urgent use of innovative forms of education in vocational schools, its importance for future professionals of the travel industry with the requirements of modern tourism market is also determined in the article. The author also touches upon the problem of the educational process at the lessons of Informatics, Information technology and Information technology in tourism, outlines further directions to improve the training quality of travel agents and makes recommendations for their theoretical and industrial training.

Key words: travel industry, travel agents, informational and analytical activity, informational and analytical skills, professional competence, information, informational and analytical competence, Information technology, educationally-qualifying characteristics.

Постановка проблеми. Туристична галузь є однією з провідних ланок сучасної економіки. Незважаючи на сезонність туристичних послуг, кількість фірм, які надають такі послуги, постійно збільшується. Без спеціальної підготовки працювати у

туристичному бізнесі неможливо, тому вимоги до освітньої кваліфікації фахівців сфери туризму досить високі.

На сьогоднішній день світова система підготовки працівників туристичної галузі вступила в